

ТВОРИ, ЯКІ НЕ Є ОБ'ЄКТАМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Олена Штефан,
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності АПРН України,
кандидат юридичних наук, доцент

Будь-яке законодавство виділяє деякі категорії об'єктів, що не визнаються об'єктами авторського права, тобто з погляду законодавства про авторське право є об'єктами, що не підлягають правовій охороні. Звичай законодавством про авторське право такими, що не підлягають правовій охороні, визнаються дві категорії об'єктів. По-перше, це особлива категорія творів, правова охорона яким не надається за законом. По-друге, це особлива категорія реально існуючих об'єктів, що виражаються, відображаються, втілюються у творах.

Згідно із ст. 434 ЦК України та ст. 10 Закону України "Про авторське право і суміжні права", правова охорона не поширюється в основному на наступні види об'єктів:

- офіційні документи (закони, судові рішення, інші тексти законодавчого, адміністративного і судового характеру), а також їх офіційні переклади;
- державні символи і знаки (прапор, герб, гімн, ордена, грошові й інші знаки);
- повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації, навіть якщо вони виражені, відображені, пояснені чи втілені у творі.

Повне виведення з-під правової охорони як об'єктів авторського права перерахованих об'єктів не представляється раціональним. Справа в тому, що багато таких об'єктів мають своїх авторів, імена яких відомі, за винятком об'єктів народної творчості. Всі офіційні документи, державні символи і знаки, теорії, формули, методи розробляються конкретними особами. На деякі об'єкти, перераховані вище, цілком можна поширити принципи охорони творів, створених на замовлення або у зв'язку з виконанням трудових обов'язків. Це ні в якій мірі не обмежило б їх використання, в той час як автори цих творів набули б статусу суб'єктів інтелектуальної власності. Проте зміст права інтелектуальної власності на вказані об'єкти повинні складати лише особисті немайнові права. В даний час у переважній більшості випадків автори і розробники законопроектів та інших правових документів виявляються невідомими. Надання особистих немайнових прав розробникам подібного роду творів могло б підвищити якісний рівень актів законодавства, оскільки в даний час розробники не мають ніяких прав на результати своєї праці. Зрозуміло, що деяких авторів проектів

законодавчих актів влаштовує існуюче положення, тому що багато законів і законодавчих актів далекі від досконалості і багато розробників не хотіли б, щоб "країна знала своїх героїв". Однак навіть у таких випадках існує відоме рішення: результат інтелектуальної, творчої діяльності може бути анонімним чи під псевдонімом, якщо його автор не бажає розкривати своє ім'я. Не цілком справедливе положення існує у відношенні інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які не підлягають правовій охороні. Як правило, закони природи і сус-пільства, теорії, формули, ідеї мають свого першовідкривача, творця і розроблювача. Безсумнівно, загальнолюдська і наукова етика, що склалася, вимагає згадування імені автора. Однак ніяких авторських прав на теорії, формули, ідеї не надається. Було б дивно, якби для оцінки "парадокса близнюків" спеціальної теорії відносності А. Ейнштейна потрібний був дозвіл спадкоємців А. Ейнштейна [1]. Тому цілком раціональне невизнання яких-небудь прав на використання таких результатів. Однак, при цьому, виявляються незахищеними особисті немайнові права авторів теорій, формул, ідей в рамках об'єктів авторського права, хоча такий захист ніяким чином не відбився б на суспільному розвитку. Іншими словами, авторам теорій, формул, ідей цілком можна було б надати особисті немайнові права — право на ім'я і право на захист репутації тощо. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів дозволяє своїм країнам-членам не надавати правову охорону офіційним текстам законодавчого, адміністративного і судового характеру

й офіційним перекладам таких текстів [2]. Закони про авторське право і суміжні права цих країн використовують надану можливість. Тому, на території держав-членів Бернської конвенції вільно розповсюджуються і відтворюються на державному, регіональному і муніципальному рівнях офіційні документи з питань підготовки правових норм, меморандуми, доповіді, звіти про парламентські дебати та ін., а також рішення юрисдикційних органів. Такі норми введені в авторське законодавство для забезпечення вільного поширення подібних документів на території держави. Разом з тим необхідно відзначити, що в деяких країнах існують певні обмеження на відтворення і поширення текстів законодавчого, адміністративного і судового характеру. Наприклад, у Республіці Беларусь для формування баз даних правової спрямованості, що містять документи законодавчого, адміністративного чи судового характеру, необхідна спеціальна ліцензія. Ліцензія потрібна і для опублікування таких творів. Введення таких обмежень на обнародування творів правового характеру передбачає контроль за якісним рівнем оприлюднених матеріалів [3].

Державні символи і знаки, згідно із положеннями національного законодавства з авторського права, також не належать до об'єктів авторського права. Варто зазначити, що такий режим не впливає а ні з Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а ні з Угоди ТРІПС. Однак регулювання режиму правової охорони таких символів і знаків міститься в Паризькій конвенції про охорону промислової власності, відповідно до

якої країни Паризького Союзу погодилися "відхилити чи визнавати недійсною реєстрацію прав і забороняти шляхом відповідних засобів використання без дозволу компетентних органів, у якості торговельних марок чи як елементів цих марок гербів, прапорів та інших державних емблем країн Союзу" [4] (п. 1а ст. 61). Пункт 3 "а" цієї ж статті регулює застосування викладених принципів, відповідно до яких зазначені позначення держави спрямовуються до ВОІВ для наступного оповіщення інших членів Паризького Союзу. Країни-члени Паризької конвенції про охорону промислової власності включають аналогічні положення у своє національне законодавство. Наприклад, відповідно до Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", не допускається реєстрація прав на торговельні марки, що складаються тільки з позначень, що представляють собою державні герби, прапори й емблеми, офіційні контрольні, гарантійні і пробірні клейма, нагороди й інші знаки відмінності. Проте, такі позначення можуть бути включені як елементи, що не мають правової охорони, до торговельної марки, якщо на те мається згода відповідного компетентного органа. Зазначені положення Паризької конвенції про охорону промислової власності і національних законів спрямовані на запобігання використанню державних символів в якості торговельних марок. З іншого боку, законодавство про авторське право також визнає державні символи і знаки такими, що не підлягають правовій охороні як об'єкти авторського права. Порядок їхнього використання визначається особливим законодавством

держави як по відношенню до державного прапора, герба, гімну, державних нагород, символів та знаків державних органів, військових формувань, територіальних громад, підприємств, установ та організацій, так і до грошових і інших знаків. Наприклад, копіювання грошових чи інших знаків, а також деяких державних символів є в будь-якій країні кримінально караним діянням.

Об'єктами авторського права не визнаються повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації, навіть якщо вони виражені, відображені, пояснені чи втілені в твір. Це зроблено на тій підставі, що названі об'єкти не є творами. При цьому самі твори підлягають правовій охороні як об'єкти авторського права, а відображені в них повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації — не підлягають правовій охороні. Вказані вище об'єкти відрізняються від об'єктів авторського права. Як вже було зазначено, відповідно до ознаки змісту твору, об'єктом правової охорони може бути твір майже будь-якого змісту, оскільки для правової охорони важливою є форма вираження твору, а не його зміст. З іншого боку, для наукових, науково-технічних і багатьох інших творів головним є зміст, а форма його вираження потрібна тільки для доступного чи несуперечливого викладу змісту твору. Ненадання правової охорони повідомленням про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації, навіть якщо вони відображені чи виражені, пояснені чи втілені у твір, викликане тим, що ці об'єкти можуть знайти своє відображення у безлічі творів. Такий підхід

повністю співпадає з принципами Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Конвенції, що засновує ВОІВ, і Угоди ТРІПС. При цьому слід зазначити, що список об'єктів, які не підлягають правовій охороні, постійно розширюється.

Необхідно також розглянути роль і місце інформації в законодавстві про інтелектуальну власність. Поняття "інформації" є одним з найбільш фундаментальних понять і в той же час це досить просте поняття. Все залежить від змісту, яким наповнене дане поняття. З одного боку, теорія інформації, створена К. Шенноном, дозволила Е. Джейнсу і М. Трайбусу встановити зв'язок між інформацією й ентропією. Інформація та ентропія — це найважливіші поняття фундаментальної і прикладної науки як природного, так і гуманітарного профілю [5]. З іншого боку, зазвичай під інформацією розуміють відомості про що-небудь. Тут інформація виконує утилітарну і часто допоміжну роль, хоча цінність такої інформації, в деяких випадках, може бути дуже високою. Законодавство про авторське право має справу саме з останнім розумінням інформації, причому просто інформація як така не підлягає правовій охороні, навіть якщо вона відображена в творі. Прикладом є інформація про управління правами, тобто відомості про власників прав на об'єкти авторського права і суміжних прав та умов щодо використання таких об'єктів. Однак інформація — це не завжди лише відомості про що-небудь. Для з'ясування положення інформації в законодавстві про авторське право розглянемо найважливіші міжнародні норми, що стосуються інформації.

Відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів "правова охорона не поширюється на повідомлення про новини дня чи на повідомлення про різні події, що мають характер простої прес-інформації" (п. 8 ст. 2). Іншими словами, згадана конвенція не надає правову охорону інформації, під якою розуміються повідомлення про події і новини. Угода ТРІПС встановлює, що "компіляції даних чи іншої інформації в друкованій чи іншій формі, що представляють собою підбір та розташування матеріалів, які є результатами інтелектуальної, творчої діяльності, підлягають правовій охороні як такі. Така правова охорона, що не поширюється безпосередньо на такі дані чи інформацію, не наносить збитків правам авторів кожного з творів, що містяться безпосередньо в таких даних чи інформації" (п. 2 ст. 10). В цьому положенні, як здається, міститься протиріччя: з одного боку, інформація підлягає правовій охороні як така, а з іншого боку, правова охорона не поширюється безпосередньо на таку інформацію. В дійсності ніякого протиріччя немає, а є неточність перекладу. В оригінальному тексті Угоди ТРІПС говориться, що "*compilation of data or other material, whether in machine readable or other form, which by reason of the selection or arrangement of their contents constitute intellectual creations shall be protected as such. Such protection, which shall not extend to the data or material itself, shall be without prejudice to any copyright subsisting in the data or material itself*". По-перше, фраза "інша інформація" повинна бути не в називному, а в родовому відмінку, що згодом було закріплено

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

в Договорі ВОІВ про авторське право. По-друге, допущена термінологічна неточність, оскільки англійське слово "material" зазвичай перекладається не як "інформація", а як "факти, дані, матеріал". Таким чином, норма Угоди ТРІПС могла б мати наступне формулювання: "Компіляції даних чи інших матеріалів як у електронній, так і в іншій формі, що представляють собою підбір та розташування матеріалів, які містять результати інтелектуальної, творчої діяльності, підлягають правовій охороні як такі. Така правова охорона не поширюється на самі дані чи матеріали і діє без нанесення збитків правовласнику будь-якого об'єкта авторського права, що міститься в таких даних чи матеріалах" [6]. У даному формулюванні протиріччя відсутні, оскільки підлягають правовій охороні саме компіляції, але не інформація, матеріали чи дані. З іншого боку, у цих матеріалах, даних, інформації можуть міститися об'єкти як авторського права, так і суміжних прав, що мають правову охорону. У такому випадку використання цих об'єктів, зокрема, їх включення в компіляції чи бази даних, не повинне порушувати авторське право та суміжні права, тобто включення таких об'єктів у компіляцію чи базу даних припустимо тільки з дозволу правовласника. Договір ВОІВ про авторське право містить наступну несуперечливу норму: "Компіляції даних чи іншої інформації в будь-якій формі з підбору та розміщення змісту даних та інформації являють собою результат інтелектуальної, творчої діяльності і підлягають правовій охороні як такі. Така правова охорона не поширюється на самі дані чи інформацію і не порушують

авторське право, що стосується самих даних чи інформації, що міститься в компіляції" (ст. 5). До даної статті Договору ВОІВ про авторське право була прийнята погоджена заява, відповідно до якої "обсяг правової охорони компіляцій даних (баз даних) відповідно до ст. 5 даного договору із врахуванням ст. 2 відповідає ст. 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, так само як і відповідним положенням Угоди ТРІПС. Таким чином, міжнародні норми з питань авторського права стосовно інформації уніфіковані, що особливо підкреслено в погодженій заяві до Договору ВОІВ про авторське право, і означають тільки одне: будь-яка інформація, що представляє собою зведення чи повідомлення про об'єкти авторського права і суміжних прав, не підлягає правовій охороні. Однак варто мати на увазі, що творець інформації зобов'язаний дотримуватися права на об'єкти права інтелектуальної власності, повідомлення про які він включає в інформацію. Звичайно, прості зведення щодо об'єктів авторського права і суміжних прав не порушують цих прав. Якщо ж особа, яка опрацьовує інформацію готує анотацію чи реферат якого-небудь твору, то вона повинна мати дозвіл на таку переробку твору. Дуже важливо, що підготовлена у такий спосіб анотація чи реферат, перестають бути просто інформацією як такою, а стають об'єктом авторського права, що підлягає правовій охороні. Усе вищесказане означає тільки одне: якщо створювана інформація являє собою просто зведення про що-небудь, то вона є "просто інформацією як такою" і не підлягає правовій охороні як об'єкт

авторського права. Якщо ж створена інформація є переробкою чи включає об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, то вона перестає бути просто інформацією як такою, а стає об'єктом авторського права (анотацією, рефератом, збірником, базою даних), який підлягає правовій охороні. Отже, не підлягає правовій охороні будь-яка інформація, що не використовує об'єкти права інтелектуальної власності. Саме таким чином слід розуміти норми законодавства, відповідно до яких авторське право не поширюється на "просто інформацію як таку". Національне законодавство України в ст. 434 ЦК України, а також у п. "а" ст. 10 Закону України "Про авторське право і суміжні права" містить уточнення, що "не є об'єктами авторського права повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації". Для повноти картини необхідно відзначити, що будь-який об'єкт, створений в результаті інтелектуальної, творчої діяльності, може бути об'єктом права інтелектуальної власності, що підлягає правовій охороні. Як уже відзначалося, інформація як така не відноситься до об'єктів авторського права і суміжних прав, що підлягають правовій охороні. Закономірно виникає питання, а чи може інформація відноситися до інших об'єктів права інтелектуальної власності, що підлягають правовій охороні. Перелік об'єктів права інтелектуальної власності вперше на міжнародному рівні був встановлений у Конвенції, що засновує ВОІВ. Однак, у числі об'єктів, визнаних як об'єкти права інтелектуальної власності, "інформації як такої" немає. Звичайно, можна вважати, що до "інших об'єктів пра-

ва, що є результатами інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях", відноситься інформація. Угода ТРІПС до переліку об'єктів права інтелектуальної власності включила "закриту інформацію". Іншими словами, закрита, конфіденційна, нерозкрита інформація (комерційна таємниця) визнається об'єктом права інтелектуальної власності. Під нерозкритою інформацією розуміється технічна, організаційна чи комерційна інформація (а також секрети виробництва — ноу-хау), не відома третім особам. Таким чином, нерозповсюдження правової охорони на повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації, навіть якщо вони виражені, відображені, пояснені чи втілені в твір, відповідає сучасним міжнародним нормам авторського права.

В той же час, в періодичних видання відтворюються як в оригіналі, так і у перекладі на українську або російську мови, різноманітні твори, які належать, згідно ст. 433 Цивільного кодексу України та ст. 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права", до об'єктів охорони авторським правом: статті журналістів, літературні та наукові праці, промови, доповіді, листи, особисті замітки, інтерв'ю, а також фотографічні твори, твори архітектури, художні твори і твори ужиткового мистецтва, картографічні та інші твори.

За законодавством з авторського права правова охорона розповсюджується на матеріальну форму втілення твору (статті, промови, доповіді та ін.), а відтак можна зробити висновок, що правову охорону отримують авторське (журналістське)

викладення у статтях, оглядах та ін. повідомлень про новини дня, а бо інші факти, які мають характер звичайної інформації, які не охороняються авторським правом.

У теорії публіцистики усі твори журналістики поділяються на три великих групи: твори інформаційних жанрів; твори аналітичних жанрів; твори художньо-публіцистичних жанрів [7].

Найпоширенішим твором інформаційного жанру є замітка — стисле повідомлення про подію чи факт. Не зважаючи на те, що вона характеризується невеликим обсягом, стислим викладом події і зазвичай відсутністю аналізу чи коментарю вона може отримати правову охорону авторським правом, якщо в ній зображена майстерність журналіста у його авторській публіцистичній оцінці або інтерпретації фактів. За такою умовою замітка втрачає характер звичайної фіксації явищ або подій, а стає результатом справжнього творчого процесу [8]. Натомість, замітки із нейтральним, з боку журналіста, ставленням до факту хроніки й текстівки не можуть претендувати на охорону авторським правом.

Національне законодавство з авторського права не встановлює по-

вного, виключного переліку творів, на які не поширюється авторське право. Так, не можуть бути об'єктами авторського права твори народної творчості, автори яких невідомі. У цьому випадку в законодавстві України, як і у більшості розвинутих країн світу, твори народної творчості не охороняються законодавством про авторське право. Причина полягає не в недооцінці народної творчості і її результатів, а в тому, що правова охорона творів народної творчості нормами авторського права не може бути ефективною і повинна забезпечуватися іншими законами і впливом держави для збереження і розвитку національної культури. Автори творів народної творчості, як правило, невідомі і їх особисті немайнові права не можуть бути забезпечені, хоча самі твори і є вічними, а майнові права їх авторів давно втратили своє правове значення. На підставі саме цієї обставини в більшості країн, в яких закони про авторське право існують сторіччями, твори народної творчості вважаються суспільним надбанням і можуть вільно використовуватися будь-якою особою. ●

Список використаних джерел:

1. Сударков С.А. *Основы авторского права.* — Минск, 2000. — С. 123.
2. Делия Липчик. *Авторское право и смежные права/Пер. с франц.; предисловие М. Федотова.* — М.: 2002. — С. 63.
3. Судариков С.А. *Основы авторского права.* — Минск, 2000. — С. 124.
4. *Гражданское законодательство. Сборник нормативных актов. Ч. 2 / Сост. А.П. Сергеев.* — М.: 1999. — С. 635.
5. Копылов В.А. *Информационное право: вопросы теории и практики.* — М., 2003. — С. 34—35.
6. Судариков С.А. *Основы авторского права.* — Минск, 2000. — С. 130—131.
7. Афанасьева К.О. *Авторське право: Практик. посіб.* — К.: 2006. — С. 61.
8. Стрельников Б.В. *Основы публицистики. Жанры.* — Минск, 1990. — С. 31.